

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Competiestrijd in de Muziektempel. Een zakelijke geschiedenis van het Concertgebouworkest

Koopman, B.C.

Citation

Koopman, B. C. (2018, June 5). *Competiestrijd in de Muziektempel. Een zakelijke geschiedenis van het Concertgebouworkest*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/62815>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/62815>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/62815> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Koopman, B.C.

Title: Competiestrijd in de Muziektempel. Een zakelijke geschiedenis van het Concertgebouworkest

Issue Date: 2018-06-05

BRONNEN & LITERATUUR

Archieven:

Nederlands Muziek Instituut, Den Haag

Documentatiecollectie Nederlands muziekleven, inventaris 7 B 35, mr. R. van Rees.

Noord-Hollands Archief, Haarlem (NHA)

Dossier 409: krantenartikelen inzake dr. G.M. Greup.

Stadsarchief Amsterdam, Amsterdam (SAA)

Archief van het Concertgebouw N.V. (1865-1993), toegangsnummer 1089.

Archief van de Nederlandse Orkeststichting tot beheer van het Concertgebouworkest (1951-1985), toegangsnummer (693).

Archief van de Ver. 'Het Concertgebouworkest' (1940-1975), toegangsnummer (1021)

Particuliere archieven en collecties:

Collectie N.P.H. Steffen.

Gepubliceerde bronnen:

Gemeentebld 1910, 1,2 p. 1426 nr. 810.

Gemeentebld, 1910, 1,2 p. 1427 nr. 810

Gemeentebld 1910, 1,2, p. 1428 nr. 810.

Rapport 'Omstandigheden buitengewoon concert, 27 januari 1951'(Amsterdam 1951)

Rapport 'Omstandigheden abonnementsconcert, 18 januari 1951' (Amsterdam 1951)

Daalder, Hans, *Leiding en lijdelijkheid in de Nederlandse politiek*, Oratie, Universiteit Leiden, 6 maart 1964.

SEO rapport nr. 185, 'De economische betekenis van de professionele kunsten in Amsterdam' (Amsterdam 1985).

Biografisch Woordenboek van Nederland 2 (Den Haag 1985).

Biografisch Woordenboek van Nederland 4 (Den Haag 1994).

Rapport SCP, 'Het bereik van de kunsten. Een onderzoek naar veranderingen in de belangstelling voor beeldende en podiumkunsten sinds de jaren zeventig' (Den Haag 2000).

Rapport van de Commissie Cultural Governance, 'Cultural Governance. Kwaliteit van bestuur en toezicht in de culturele sector. Een pleidooi voor zelfregulering' (Amsterdam 2000).

SCP, 'Sociaal en cultureel rapport 2004' (Den Haag 2004).

Velde, Henk. te, *Regentenmentaliteit. Hoe Nederlands is politiek in Nederland*, Oratie, Universiteit Leiden, 12 mei 2006

Rapport Commissie Cultuurprofijs. 'Meer draagvlak voor cultuur' (Amsterdam 2008)

Notitie 'Stuormanskunst. Over toezicht op kunstinstellingen' (Amsterdam 2010).

'Rapport van de Visitatiecommissie Nederlandse Orkesten 2010 Betreffende Stichting Koninklijk Concertgebouworkest, Amsterdam'. Datum visitatie: 6 januari 2011.

Prospectus 'Het Concertgebouw N.V.' (Amsterdam 2011).

Rapport 'Een stad voor iedereen', afd. Onderzoek, informatie en statistiek, gem. A'dam (Amsterdam 2013).

Manifest 'Er waart een golf van idealisme door Nederland' (Amsterdam 2014).

Werkgroep Governancecode Cultuur, 'Governancecode Cultuur. De negen principes' (Amsterdam 2016).

Ongepubliceerde bronnen:

- Delpeut, Thomas, *De bonte tuinen der muziek. Ontmoetingen in de tuin van het Amsterdamse Concertgebouw rond 1900* (Amsterdam 2017). Manuscript.
- Furnée, Jan Hein, *Cultuurliedhebbers. Sociale structuren en persoonlijke voorkeuren*, Oratie (Nijmegen 2017) Typoscript.
- Giskes, Johan, *Dirigenten te gast. Het fenomeen gastdirigent, in het bijzonder bij het (Koninklijk) Concertgebouworkest 1888-2004* (Utrecht 2012). Proefschrift.
- Smithuijsen, Cas, *Bergen verzetten. Consumentenmacht in de kunstwereld*, Oratie (Nijmegen 2015). Typoscript.
- Steffen, Nico, *Bernard Haitink. Statistiek van een dirigentencarrière* (Huizen 1999).
- Steffen, Nico., *Collectie omtrent het Koninklijk Concertgebouw N.V., de Stichting Koninklijk Concertgebouworkest en zijn dirigenten, Bernard Haitink* (Kampen 2016).
- Steffen, Nico., *De concerten van het Concertgebouworkest. Een onderzoek naar de concerten gegeven door het Concertgebouworkest sedert de oprichting, aangevuld met een suggestie over de verwerking van de programmatische gegevens van deze concerten tot een overzichtelijk statistisch geheel* (Huizen 1986). Typoscript.
- Steffen, Nico, *Een Koninklijke relatie. Kroniek van de relatie tussen het Koninklijk Huis enerzijds en het Koninklijk Concertgebouw N.V. en het Koninklijk Concertgebouworkest en zijn dirigenten anderzijds* (Kampen 2017). Manuscript, versie d.d. 4 juli 2017.

Literatuur:

- Adlington, Robert, *Composing dissent. Avant-garde Music in 1960s Amsterdam* (Oxford 2013).
- Adorno, Theodor W., *Einleitung in die Musiksoziologie* (Frankfurt am Main 1973).
- Aerts, Remieg en Henk te Velde (red.), *De stijl van de burger. Over Nederlandse burgerlijke cultuur vanaf de Middeleeuwen* (Kampen 1998).
- Amerongen, Martin en Philo Bregstein, *Willem Mengelberg tussen licht en donker* (Baarn 2001).
- Andriessen, Louis, *Gestolen tijd* (Amsterdam 2002).
- Baker-Carr, Janet, *Evening at symphony. A portrait of the Boston Symphony Orchestra* (Boston 1977).
- Bank, Jan, *Het roemrijk vaderland: Cultureel nationalisme in Nederland in de negentiende eeuw* (Den Haag 1989).
- Bank, Jan, 'Mecenaat en stadsontwikkeling in Amsterdam 1850-1900' in: *Tijdschrift voor Geschiedenis* 104, 4 (1991) 548-573).
- Bank, Jan en Emile Wennekes, *De klank als handschrift. Haitink en het Concertgebouworkest* (Amsterdam 2006).
- Bank, Jan en Tom van Nouhuys, *De metamorfose van het Concertgebouw. 25 jaar succesvol ondernemerschap* (Amsterdam 2006).
- Beer, Ronald de, *Dirigenten* (Amsterdam 2003).
- Bekaert, Xavier e.a. (red.), *Iconic. How to create a virtuous circle of success* (Londen 2016).
- Bennestad, Finn en Hanna de Vries Stavland, *Edvard Grieg und Julius Röntgen. Briefwechsel 1883-1907* (Amsterdam 1997).
- Berg, Sjoerd van den e.a. (red.) *Van boegbeeld tot kroonjuweel. 20 jaar Koninklijk Concertgebouworkest* (Bussum 1988).
- Berkel, Benien van, *Tobie Goedewaagen (1895-1980). Een onverbetterlijke nationaalsocialist* (Amsterdam 2013).
- Bernstein, Leonard, *The unanswered question. Six talks at Harvard* (Cambridge Mass. 1976).
- Beuken, Marian van den e.a. (red.), *Trammelant en harmonie. 100 jaar Vereniging "Het Concertgebouworkest"* (Bussum 2015).
- Beyer, Marc de e.a. (red.), *Kerkinterieurs in Nederland* (Zwolle 2016).
- Blom, Hans en Emiel Lamberts, *Geschiedenis der Nederlanden* (Baarn 2001).
- Boehmer, Konrad, *Gehoord en ongehoord. Opstellen over muziek* (Utrecht 1974).
- Boekman, Emanuel, *Overheid en kunst in Nederland* (Amsterdam 1939/1989).
- Bok, Derk, *Universities in the Marketplace. The commercialization of higher education* (Princeton 2003).
- Bottenheim, Samuel, *Geschiedenis van het Concertgebouw* (Amsterdam 1948-1950), 3 dln.
- Bowen, José Antonio, *The Cambridge companion to conducting* (Cambridge 2005).
- Brouwer, Robert, *Turning the pages* (Londen 2003).
- Broeckx, Jan, *Stalen van de Europese muziek 1900-1910* (Antwerpen 1973).
- Brouwer, Robert, *Turning the pages*, Londen 2003).
- Camijn, Aart Jan Willem, *Een eeuw vol bedrijvigheid. De industrialisatie van Nederland 1814-1914* (Utrecht 1987).

Canarina, John, *The New York Philharmonic. From Bernstein to Maazel* (New York 2010).

Carr, Jonathan, *Mahler. A biography* (New York 1997).

Cowen, Tyler, *In praise of commercial culture* (Cambridge, Mass. 1998).

Craft, Robert, *Down a path of wonder. Memoirs of Stravinsky, Schoenberg and other cultural figures* (Redhill 2006).

Cressman, Darryl, *Building musical culture in nineteenth-century Amsterdam* (Amsterdam 2016).

Cronheim, Paul (red.), *Willem Mengelberg. Gedenkboek 1895-1920* (Den Haag 1920).

Dantzig, Marre van, *Zolang niet alles is verteld. Een kleine kroniek van mijn vader* (Maassluis 2013).

Deploige, Jeroen en Gita Deneckere, *Mystifying the monarch: studies on discourse, power and history* (Amsterdam 2006).

Derks, Thea, *Reinbert de Leeuw. Mens of melodie* (Amstelveen 2014).

Diepenbrock, Florian, *Eensgezinde tweedracht. Organisatievorming van Nederlandse musici in de tweede Gouden Eeuw 1890-1920* (Amsterdam 2010).

Ebben, Maurits e.a. (red.), *Alle streken van het kompas. Martitieme geschiedenis in Nederland* (Zutphen 2010).

Echenoz, Jean, *Ravel* (Parijs 2006).

Flothuis, Marius (red.), *Het Concertgebouworkest 75 jaar* (Amsterdam 1963).

Flothuis, Marius e.a. (red.), *Waar bemoei je je mee. 75 jaar belangenstrijd van de Vereniging Het Concertgebouworkest* (Zutphen 1991).

Eijkelenboom, Pieter e.a. (red.), *Mahler in Nederland 1903-2011* (Schiedam 2012).

Flothuis, Marius (red.), *Het Concertgebouworkest 75 jaar* (Amsterdam 1963).

Forck, Gerhard, (red.), *Variationen mit Orchester. 125 Jahre Berliner Philharmoniker. Orchestergeschichte* (Leipzig 2007).

Furnée, Jan Hein, *Plaatsen van beschaafd vertier. Standsbesef en stedelijke cultuur in Den Haag, 1850-1890* (Amsterdam 2012).

Gerhard, Dietrich, (red.), *Variationen mit Orchester, 125 Jahre Berliner Philharmoniker. Biografien und Konzerte* (Leipzig 2007).

Gessel, Jeroen van, *Een vaderland van goede muziek. Een halve eeuw Maatschappij tot Bevordering der Toonkunst (1829-1879) en het Nederlandse muzikleven* (Den Haag 2004).

Giskes, Johan, *Dirigenten te gast. Het fenomeen gastdirigent, in het bijzonder bij het (Koninklijk) Concertgebouworkest 1888-2004* (Utrecht 2012). Proefschrift, geen handelseditie beschikbaar.

Glastra van Loon, *Onder de stenen lier. Het Concertgebouworkest. Lief, leed en luim in tachtig jaar samenspel van wereldberoemde muzikmakers* (Amsterdam 1969).

Gould, Glenn, *Von Bach bis Boulez. Schriften zur Musik 1* (München 1986).

Griffiths, Paul, *A concise history of modern music* (Londen 1978).

Groot, Rokus de, *Meerstemmigheid in muziek, als metafoor en als maatschappelijk model* (Amsterdam 2012).

Grijp, Louis Peter e.a. (red.), *Een muziekgeschiedenis der Nederlanden* (Amsterdam 2001).

Haffner, Herbert, *Die Berliner Philharmoniker. Eine Biografie* (Mainz 2007).

Hamburg, Jeff e.a. (red.), *100 jaar Genootschap Nederlandse Componisten 1911-2011* (Zutphen 2011).

Heemskerk, Frederik, *Dossier Willem Mengelberg. De geschiedenis van een zuiveringszaak* (Amsterdam 2015).

Heertje, Arnold, *Echte economie. Een verhandeling over schaarste en welvaart en over het geloof in leermeesters en leren* (Nijmegen 2006).

Hellsberger, Clemens, *Demokratie der Könige. Die Geschichte der Wiener Philharmoniker* (Wenen 1992).

Heuwekemeijer, Piet, *De autobiografie van Piet Heuwekemeijer. Vijftig jaar symfonieorkest* (Amsterdam 2000).

Hobsbawm, Eric en Terence Ranger (ed.), *The invention of tradition* (Cambridge 2000).

Jeppesen, Knud, *Kontrapunkt. Lehrbuch der klassischen Vokalpolyphonie* (Leipzig 1978).

Kaal, Harm, *Het hoofd van de stad. Amsterdam en zijn burgemeesters tijdens het interbellum* (Amsterdam 2008).

Kater, Michael H., *The twisted muse. Musicians and their Music in the Third Reich* (New York 1997).

Khalifa, Michel e.a. (red.), *Bravo! 125 jaar Het Concertgebouw en het Koninklijk Concertgebouworkest* (Amsterdam 2013).

Klamer, Arjo (red.), *The value of culture. On the relationship between economics and arts* (Amsterdam 1996).

Klink, Pim van, *Kunsteconomie in nieuw perspectief. Rijkskunstbeleid beoordeeld* (Groningen 2005).

Klötters, J., *100 jaar amusement in Nederland* (Den Haag 1987).

Koopman, Bert en Theo Berkhout, *Achter de schermen. Het Concertgebouworkest tussen traditie en vernieuwing* (Amsterdam 2015).

Kossmann, Ernst, *Politieke theorie en geschiedenis. Verspreide opstellen en voordrachten* (Amsterdam 1987).

Kramer, Lawrence, *Why classical music still matters* (Berkeley 2007).

Krop, Gijsbert Karel, *Concertgebouworkest in diamant 1888-1948* (Amsterdam 1948).

Landman, Rob, *Willem Kes. Toonkunstenaar uit Dordrecht* (Dordrecht 2017).

Lawson, Colin (ed.) *The Cambridge companion to the orchestra* (Cambridge 2003).

Lebrecht, Norman, *The maestro myth: great conductors in pursuit of power* (Londen 1991).

Lebrecht, Norman, *When the Music stops ...* (Londen 1996).

Leeuw, Kees de, *Dirigeren is geen beroep maar een roeping. Leven en werk van Paul van Kempen (1893-1955)* (Utrecht 2007).

Leur, Truus de, *Bruckner en het Koninklijk Concertgebouworkest* (Bussum 1997).

Leur, Truus de, *Eduard van Beinum 1900-1959. Musicus tussen musici* (Bussum 2004).

Leur, Truus de en Henriette Straub, *Keep these letters, please! A written portrait of the Concertgebouw Orchestra* (Bussum 1998).

Lo, Patrick, *Conversations with the world's leading orchestra and opera librarians* (Lanham, Maryland 2016).

Mann Thomas, *Der Tod in Venedig* (Frankfurt a/M 1911).

McCraw, Thomas, *Prophet of innovation. Joseph Schumpeter and creative destruction* (Cambridge, Mass. 2007).

Mesdag, Hans en Johan Giskes, *Archief van het Concertgebouw N.V.* (Amsterdam 2000).

Minzberg, Henry, *Organisatiestructuren* (Schoonhoven 1993).

Mirowski, Philip en Esther Mirjam Sent (red.), *Science bought and sold. Essays in economics of science* (Chicago 2002).

Mitchell, Donald (ed.), *Gustav Mahler: the world listens* (Haarlem 1995).

Mitchell, Donald e.a. (red.), *New sounds, new century. Mahler's Fifth Symphony and the Royal Concertgebouw Orchestra* (Bussum 1997).

Morrison, Richard, *Orchestra. The LSO: A century of triumph and turbulence* (Londen 2004).

Muck, Peter, *Einhundert Jahre Berliner Philharmonisches Orchester* 3 dln (Tuzing 1982).

Mulder, Hans, *Kunst in crisis en bezetting. Een onderzoek naar de houding van Nederlandse kunstenaars in de periode 1930-1945* (Utrecht 1978).

Mundy, Simon, *Bernard Haitink*, (Amsterdam 1988).

Myers, Paul, *Leonard Bernstein*, (Londen 1998).

Nasar, Sylvia, *De wil tot welvaart. Een verhaal van geniale economen* (Amsterdam 2011).

Nelissen, Niek, *Willem van Otterloo (1907-1978). Een dirigentenloopbaan* (Utrecht 2009).

Nelissen, Niek, *'Als je het een beroep kunt noemen'. Gesprekken met Bernard Haitink over zestig jaar dirigeren* (Bussum 2014).

Nicols, Roger, Henri Dutilleux: *Music – mystery and memory* (Franham 2003).

Nierenberg, Roger, *Maestro. A surprising story about leading by listening* (New York 2009).

Nolthenius, Hugo, *Willem Mengelberg* (Baarn 1920).

Oosterbaan Martinius, Warna, *Schoonheid, welzijn, kwaliteit. Kunstbeleid en verantwoording na 1945* (Den Haag 1990).

Oostrom, Frits, *Wereld in woorden. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1300-1400* (Amsterdam 2013).

Oskamp, Jacqueline, *Een behoorlijk kabaal. Een cultuurgeschiedenis van Nederland in de twintigste eeuw* (Amsterdam 2016).

Overbeeke, Emanuel, *Nederlandse muziek bij Nederlandse symfonieorkesten 1945-2000* (Utrecht 2012).

Paap, Wouter, *Alphons Diepenbrock. Een componist in de cultuur van zijn tijd* (Haarlem 1980).

Palmier, Jean-Michel, *Walter Benjamin. Lumpensammler, Engel und bucklicht Männlein. Ästhetik und politik bei Walter Benjamin* (Frankfurt am Main 2009).

Pen, Jan, *De cultuur het geld en de mensen* (Amsterdam 1974).

Petterson, Anne, *Eigenwijs vaderland. Populair nationalisme in negentiende-eeuws Amsterdam* (Amsterdam 2016).

Peyser, Joan (ed.), *The orchestra. Origins and transformations* (New York 1986).

Pots, Roel, *Cultuur, koningen en democraten. Overheid & cultuur in Nederland* (Nijmegen 2000).

Putten, Bas van (red.), 'Mahlers elftal'in: Bas van Putten e.a. (red.), *Schrijvers over Mahler*, gelimiteerde oplage (Amsterdam 2010).

Putten, Bas van, *Alles moest anders. Biografie van Peter Schat Deel 1* (Amsterdam 2015).

Reeser, Eduard, *Een eeuw Nederlandse muziek 1815-1915* (Amsterdam 1986).

Reichenfeld, J., *Schrijven over muziek kan eigenlijk niet* (Amsterdam 1979).

Reurich, Luuk, *Hans Vonk. Een dirigentenleven* (Bussum 2006).

Révész, Géza, *Inleiding tot de muziekpsychologie* (Amsterdam 1946).

Riemen, Rob, *De universiteit van het leven* (Tilburg 2013).

Rooy, Piet de, *Republiek der rivaliteiten. Nederland sinds 1813* (Amsterdam 2005).

Rooy, Piet de, *Ons stipje op de wereldkaart. De politieke cultuur van modern Nederland* (Amsterdam 2014).

Ross, Alex, *The rest is Noise. Listening tot the twentieth century* (New York 2008).

Royen, Hein van e.a. (red.), *Historie en kroniek van het Concertgebouw en het Concertgebouworkest. Deel 1: Voorgeschiedenis/1888-1945. Deel 2: 1945-1988* (Zutphen 1988/89).

Sachs, Curt, *Geschiedenis der muziek* (Utrecht 1977).

Sachs, Harvey, *Toscanini. Musician of conscience* (New York 2017).

Samama, Leo, *Nederlandse muziek in de 20ste eeuw* (Amsterdam 2006).

Schonberg, Harold C., *The great pianists* (New York 1963).
 Schöttle, Rupert, *Die Weisheit der Götter. Große Dirigenten im Gespräch* (Wenen 2016).
 Schuyt, Theo e.a. (red.), *Geven in Nederland 2007. Giften, legaten, sponsoring en vrijwilligerswerk* (Amsterdam 2007).
 Shanet, Howard, *Philharmonic. A history of New York's orchestra* (New York 1975).
 Smithuijsen, Cas, *Stilte! Het ontstaan van concertetiquette* (Amsterdam 2001).
 Snyder, Louis, *Community of sound. Boston Symphony and its world players* (Boson 1979).
 Sorgdrager, Winnie, 'Kunst of systeem. Lezing ter gelegenheid van de opening van het facultair letterenjaar van de Faculteit der Letteren bij de Rijksuniversiteit Groningen op 31 augustus 2000. (Amsterdam 2000).
 Spinola, Julia, *Die grossen Dirigenten unserer Zeit* (Berlijn 2005).
 Straatman, Franz, *De witte kuif op het frontbalkon. Jan Willem Loot. Muziek en management* (Amsterdam 2009).
 Lansink, Lydia en Jan Taat, *Van Dolf van Gendt naar Bernard Haitink. Negentig jaar Concertgebouw en Concertgebouworkest 1888-1978* (Amsterdam 1978).
 Velde, Henk te, *Gemeenschapszin en plichtsbef. Liberalisme en nationalisme in Nederland 1870-1918* (Den Haag 1992).
 Velde, Henk te, *Van regentenmentaliteit tot populisme. Politieke tradities in Nederland* (Amsterdam 2010).
 Vestdijk, S., *Over Gustav Mahler* (Amsterdam 2010).
 Wel, Judith van der, *Stemmen. Het geheim van het Koninklijk Concertgebouworkest* (Brussel 2014).
 Wennekes, Emile, *Het Paleis voor Volkslijt (1864-1929). 'Edele uiting eener stoute gedachte!'* (Den Haag 1999).
 Wolthekker, Dirk, *Alleen omdat ik een Van Hall ben. Gijs van Hall 1904-1977* (Amsterdam 2017).
 Zwart, Frits e.a., *Willem Mengelberg 1871-1951 Dirigent Conductor* (Den Haag 1995). Tweetalige catalogus bij de gelijknamige tentoonstelling in het Haags Gemeentemuseum van 30 mei tot 25 juni 1995.
 Zwart, Frits, *Willem Mengelberg 1871-1951. Een biografie 1871-1920* (Amsterdam 1999).
 Zwart, Frits, *Willem Mengelberg 1871-1951. Een biografie 1920-1951* (Amsterdam 2016).

Periodieken:

Dagbladen

Boston Globe
Financial Times
Het Financieele Dagblad
Frankfurter Allgemeine Zeitung
The Guardian
Le Monde
Neue Züricher Zeitung
New York Times
Nieuwsblad van het Noorden
NRC Handelsblad
Het Parool
De Telegraaf
Völkerische Beobachter
De Volkkrant

Jaarboeken, Tijdschriften en weekbladen

Beleid en Maatschappij
BMGN. Low Countries Historical Review
Boekman Cahier
Bijdragen voor de geschiedenis der Nederlanden
European Review of History
The Economist
ESB
De Gids

De Groene Amsterdammer
Holland Historisch Tijdschrift
Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde
Journal of Economic Literature
Key Notes
Kulturchronik
Liberaal Reveil
Luister
De Negentiende Eeuw
Nouvel Observateur
Ons Erfdeel
Preludium
Skript Historisch Tijdschrift
Spiegel Historiae
Tijdschrift voor Geschiedenis
Urban History
Vrij Nederland

Digitale bronnen

Berliner Philharmoniker
<http://www.berliner-philharmoniker.de>
Boston Symphony Orchestra
<http://www.bso.org>
Chicago Symphony Orchestra
<http://www.cso.org>
Stichting Praemium Erasmianum
<http://erasmusprijs.org>
Gewandhaus Orchester
<http://www.gewandhausorchester.de>
Het Concertgebouw N.V.
<http://www.concertgebouw.nl>
Het Concertgebouworkest
<http://www.concertgebouworkest.nl>
Het Concertgebouworkest (artistiek archief)
<http://archieff.concertgebouworkest.nl>
New York Philharmonic Orchestra
<http://www.nyphil.org>
Wiener Philharmoniker
<http://www.wienerphilharmoniker.at>

Illustratieverantwoording

Omslag: Suzan Beijer

Foto Willem Mengelberg: Stadsarchief Amsterdam

Foto Eduard van Beinum: KCO

Foto Bernard Haitink: KCO

Foto Riccardo Chailly: KCO

Foto Mariss Jansons: KCO

Foto Willem Hutschenruyter: Nederlands Muziek Instituut

Foto Rudolf Mengelberg: Stadarchief Amsterdam / Atelier J. Merkelbach

Foto Piet Heuwekemeijer: Hollandse Hoogte / Spaarnestad Photo / Jack de Nijs

Foto Hein van Royen: Collectie Nico Steffen

Foto Willem Wijnbergen: Hollandse Hoogte / Rob Huibers

Foto Jan Willem Loot: KCO

Foto Concertgebouw: Martin Wood

Foto Auteur: Ronald Knapp

(Bewerking portretfoto's dirigenten en directeuren: Ronald Knapp)

Verantwoording gepresenteerde data

De in dit boek opgenomen tabellen geven een indruk enerzijds van de salariskloof tussen dirigent en orkestmusici ten tijde van Willem Mengelberg (tabel A) en anderzijds die van de Amsterdamse orkestmusici en hun buitenlandse collega's (tabel J) in de jaren rond de millenniumwisseling. Deze vergelijking is uitgebreid met het aantal formatieplaatsen in de betreffende orkesten (tabel K). Daarnaast geven de gepresenteerde data een beeld van de gestage groei van de subsidies in de eerste helft van de twintigste eeuw (tabellen B, C, D). Ook de naoorlogse groei van het aantal Nederlandse podiuminstellingen en het aantal uitvoeringen dat zij produceerden is in kaart gebracht (tabellen E, F, G). In het verlengde daarvan is er aandacht voor de groei van het aantal musici van het Concertgebouworkest versus de stijging van directie/staf (Tabel I). De inkomsten en uitgaven van het Concertgebouworkest in de jaren 1988 en 2008 worden eveneens belicht (tabel H). In deze periode startte het orkest met bedrijfssponsoring ter compensatie van subsidiekortingen. Ten slotte is er een vergelijking tussen het Concertgebouworkest en de Berliner Philharmoniker op basis van enkele basale kenmerken (tabel L).

Paginanummers tabellen:

A,	43
B,	62
C,	85
D,	86
E,	150
F,	150
G,	151
H,	153
I,	167
J,	181
K,	181
L,	190

Nawoord

Nietzsche heeft het mooi gezegd: ‘*Ohne Musik wäre das Leben ein Irrtum*’.¹⁰¹² Klassieke muziek speelt ook in mijn leven een belangrijke rol. Het Concertgebouw N.V. en het Concertgebouworkest trokken daarbij al vroeg mijn aandacht. Toen de directies van beide instellingen mij als (kunst)redacteur van *Het Financieele Dagblad* vroegen om bijdragen voor enkele jubileumboeken, ontdekte ik dat de zakelijke geschiedenis van het orkest er in de literatuur bekaaid vanaf kwam. Tegen deze achtergrond besloot ik een proefschrift over dit onderwerp te schrijven en ik dacht daarbij meteen aan de Universiteit Leiden, waar ik in de jaren tachtig met veel voldoening geschiedenis had gestudeerd.

Het werd mij na jaren *FD* opnieuw duidelijk dat de historische retorica andere eisen stelt dan het journalistieke proza. In Henk te Velde, hoogleraar Vaderlandse Geschiedenis vond ik een kundig en toegewijd promotor. Henk maakte mij op zijn kalme en heldere wijze opnieuw vertrouwd met de finesses van de geschiedbeoefening. Naar hem gaat mijn dank in eerste instantie uit. De gesprekken met hem, de bijeenkomsten met zijn promovendi en de geanimeerde gezamenlijke maaltijden na afloop had ik beslist niet willen missen. Ook dank ik de leescommissie voor de scherpzinnige commentaren en de plezierige contacten. Jan Bank, Jeroen Duindam, Jan Hein Furnée, Inger Leemans en Frans de Ruiter: ik heb jullie inbreng zeer op prijs gesteld.

De directies van het Concertgebouw N.V. en het Concertgebouworkest waardeer ik voor hun coöperatieve medewerking aan mijn onderzoek. Hetzelfde geldt voor Johan Giskes, die een baken was in het Stadsarchief Amsterdam en een goed geïnformeerde gesprekspartner. Met collectioneur Nico Steffen, die zo genereus was om zijn encyclopedische kennis van gebouw en orkest met mij te delen, voerde ik lange gesprekken. Ze waren de autoritten naar het Oosten van het land zeker waard.

Voormalig orkestinspecteur Theo Berkhout maakte mij vertrouwd met de mores achter de schermen van het Concertgebouworkest. Aan de boeiende uitwisseling op zaterdagochtenden in zijn fraaie dorp onder de rook van Amsterdam bewaar ik mooie herinneringen. Ook denk ik met genoegen terug aan de lunches met de erudiete Anton Zijderveld, die zo inspirerend kan vertellen over de klassieke cultuursociologen. *Last but not least* dank ik mijn naasten voor hun belangstelling en *support* in de afgelopen jaren.

¹⁰¹² Friedrich Nietzsche, *Götzen-Dämmerung oder wie man mit dem Hammer philosophiert* (Leipzig 1889).

Over de auteur

Bert Koopman (Alkmaar 1959) voltooide gelijktijdig de School voor de Journalistiek in Utrecht en de Muziekpedagogische Academie in Alkmaar (hoofdvak piano). In de periode 1985-1990 studeerde hij geschiedenis aan de Universiteit Leiden. Hij schreef een doctoraalscriptie over de Amerikaanse journalist Walter Lippmann (1889-1974). In de periode 2010-2018 deed hij aan de Leidse universiteit onder leiding van Prof.Dr. Henk te Velde, hoogleraar Vaderlandse Geschiedenis, promotieonderzoek naar de zakelijke geschiedenis van het Koninklijk Concertgebouworkest.

Koopman was van 1990 tot 2013 werkzaam bij *Het Financieele Dagblad* in Amsterdam als redacteur Ondernemingen & Bedrijfstakken, Binnen- & Buitenland, Economie & Politiek alsook Opinie. In de periode 1997-2004 was hij als chef Kunst verantwoordelijk voor het wekelijkse cultuurkatern van de zakenkrant. Hij is sinds 2013 actief als zelfstandig journalist en publicist.

In het kader van zijn promotieonderzoek tekende hij de herinneringen op van de voormalig inspecteur van het Concertgebouworkest. Ze zijn verschenen in 2015 onder de titel: *Achter de schermen. Het Concertgebouworkest tussen traditie en vernieuwing* – en voorzien van een inleiding van toenmalig chef-dirigent Mariss Jansons. Momenteel verleent hij zijn medewerking aan een managementboek over het selecteren en aandragen van bestuurders en commissarissen in het hogere segment van de publieke en private sector.

Namenregister

Abbado, Claudio, 104, 139, 141, 173
Adam, Thomas, 55
Adlington, Robert, 114, 115, 116
Adorno, Theodor, 181
Aerts, Remieg, 36, 112
Amerongen, Martin van 32
Abendroth, Hermann, 33
Alessie, Johannes Theodorus, 74
Andriessen, Louis, 114, 115, 116, 117, 135
Ashkenazy, Vladimir, 131
Baaren, Kees van, 114, 160, 161
Bach, Johan Sebastian, 23, 66, 99, 116, 122, 123, 127, 138, 175, 186
Bailey, Derek, 185
Baker-Carr, Janet, 53
Bank, Jan, 11, 14, 16, 24, 26, 30, 32, 34, 35, 36, 38, 40, 52, 58, 65, 66, 79, 95, 97, 99, 100, 114, 115, 117, 118, 126, 127, 128, 130, 131, 132, 134
Barenboim, Daniel, 141
Bart, Jan van, 13
Barlaeus, Caspar, 40
Barók, Béla, 28, 62, 67
Baumol William, 142, 143, 144, 145, 148, 170, 171, 172, 179, 190, 203
Bazen, David, 165, 166, 193, 194
Beatrix, kiningin der Nederlanden, 135
Beckers, René, 55
Beer, Ronald de, 26, 101, 120, 138
Beethoven, Ludwig van, 23, 24, 25, 28, 67, 96, 98, 121, 139, 187, 189, 203
Beinum, Bart van, 11, 65, 70, 88, 89
Beinum, Eduard van, 9, 10, 18, 23, 26, 42, 50, 52, 56, 61, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 72, 73, 74, 83, 88, 89, 90, 92, 94, 96, 97, 99, 100, 108, 111, 127, 135, 138, 139, 140, 173, 192, 198, 199, 201
Bekaert, Xavier, 14, 18, 106, 162, 167, 179, 188, 195
Benjamin, Walter, 184
Berg, Alban, 67, 123, 139, 184
Berg, Sjoerd van den, 11, 52, 94, 105, 119, 134, 157
Bergfeld, Joachim, 77
Berckenhoff, Herman, Leonard, 23
Berio, Luciano, 127, 138, 175, 203
Berkel, Benien van, 12, 75, 76, 84, 85, 86, 87
Berkhout, Theo, 20, 66, 98, 99, 102, 105, 112, 122, 125, 126, 128, 139, 140, 157, 161, 170, 174, 180
Berlage, Hendrik Petrus, 21
Berlioz, Hector, 91, 123
Bernstein, Leonard, 54, 98, 104, 164, 173
Beugels, Paul, 121
Beuken, Marian van den, 8, 14, 15, 20, 126, 134, 157, 165, 166, 167, 168, 169, 180
Beyer, Marc de, 52
Bièvre, Louis de, 128
Bismarck, Otto von, 24

Blaug, Mark, 142
 Bloch, Ernst, 33
 Blom, Hans, 48, 121
 Boehmer, Konrad, 52, 53, 105
 Boekman, Emanuel, 34, 49, 56, 57, 58, 59, 60, 62, 85, 86
 Böhm, Karl, 33
 Boissevain, Charles, 41
 Boissevain, Charles, Ernst, Henri, 41, 42, 46
 Boissevain, Menso, 82
 Bok, Derek, 143, 144
 Bon, Willem Frederik, 118, 185
 Bondt, Cornelis de , 113
 Boomgaard, Jan, 20
 Boonstra, Cor, 154
 Booy, Hendrik de, 44, 46, 47
 Bottenheim, Salomon, 23, 28, 31, 63, 159
 Boulez, Pierre, 23, 116
 Bour, Ernest, 185
 Bourdieu, Pierre, 142
 Bouwman, Mathijs, 148
 Bowen, José Antonio, 8
 Bowen, William, G., 142, 143, 171
 Braas, Ton, 11
 Braat, Leo, 80
 Brahms, Johannes, 42, 65, 98, 160, 175, 189
 Bregstein, Philo, 32
 Brems, Hugo, 113
 Breuker, Willem, 152
 Brinkman, Elco, 126, 151
 Brokken, Jan, 97, 124
 Brouwer, Maria, 132
 Bruckner, Anton, 67, 96, 98, 102, 164, 174, 175
 Brügggen, Frans, 124
 Bruins, Theo, 160
 Bülow, Hans von, 37, 64
 Busch, Fritz, 28, 33
 Busoni, Ferruccio, 26
 Bussotti, Sylvano, 138
 Cals, Joseph, 87, 92
 Camijn, Aart Jan Willem, 38
 Canarina, John, 54
 Carse, Adams, 55
 Casals, Pablo, 26
 Chailly, Luciano, 138
 Chailly, Riccardo, 9, 11, 12, 15, 18, 52, 63, 94, 120, 127, 138, 139, 140, 141, 157, 163, 165, 167, 169, 170, 172, 173, 175, 182, 186, 189, 199, 200, 201
 Chartres, Bernardus van, 97
 Christie, John, 100
 Cleij, Michiel, 27, 113, 127, 185, 186, 188
 Cnoop Koopmans, Willem

Collot d'Escury, Cornelis, 82
 Cottrell, Stephen, 113, 141
 Cornelis, Evert, 26
 Cort van der Linden, Pieter, 59
 Coul, Paul op de, 84
 Cowen, Tyler, 39
 Cronheim, Paul, 27, 44
 Cuypers, Pierre, 52
 Daamen, Melle, 128
 Dantzig, Dolf van, 9, 94, 95, 104, 109, 118, 135, 155
 Dantzig, Marre, 104
 Davis, Colin, 99
 Debussy, Claude, 35, 63, 67, 98, 186, 189
 Demmler, Martin, 189
 Delden, Lex van, 109
 Delpeut, Thomas, 17, 23, 37, 39
 Deneckere, Gita, 52
 Deploige, Jeroen, 52
 Diepenbrock, Alphons, 64
 Diepenbrock, Florian, 13, 34, 35, 36, 38, 39, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 106, 110, 143
 Dijk, Jasper van, 182
 Dijck, José van, 176, 177
 Dijkstra, Mark, 162
 Dokkum, Jan Dirk Christiaan van, 35
 Dongen, Mark van, 27, 113, 127, 185, 186, 188
 Donker, Anthonie, 78
 Donkersloot, Nico, 78, 81, 82
 Dopper, Cornelis, 26
 Drees, Willem, 86
 Drion, Frans, 59
 Dufallo, Richard, 185
 Ebben, Maurits, 170
 Egmond, Max van, 122
 Engen, Max van, 193
 Eppink, Jan, 17
 Ferwerda, Hans, 35, 106, 158, 159, 161, 162, 163, 187, 189
 Fiedler, Max, 53
 Fleischmann, Ernest, 112
 Florida, Richard, 147, 148
 Flothuis, Marius, 13, 20, 26, 27, 31, 32, 34, 39, 43, 44, 56, 65, 67, 69, 94, 95, 103, 104, 109, 115, 116, 117, 118, 127, 164, 184, 185
 Forck, Gerhard, 189
 Freijer, Hendrik, 44
 Fried, Joel Ethan, 162, 163, 166, 167, 186, 187, 189
 Furnée, Jan Hein, 23, 36, 37, 40
 Furtwängler, Wilhelm, 76, 103
 Gatti, Daniele, 9, 52, 63, 175
 Geer, Dirk Jan de, 30
 Geerling, Max, 120
 Geffen, David, 93

Geluk, Jan Joost, 88
 Gendt, Adolf Leonard van, 38
 Gehrels, Carolien, 193
 Gerke, Willem, 47
 Gericke, Wilhelm, 53
 Gessel, Jeroen van, 23, 40
 Gielen, Jos, 87, 92
 Gillinson, Clive, 160
 Gilse, Jan van, 83
 Ginneken, Jaap van, 163, 164
 Girardi, Enrico, 11
 Giskes, Johan, 13, 19, 20, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 33, 36, 38, 39, 40, 41, 43, 44, 49, 54, 56, 57, 61, 66, 67, 72, 73, 74, 78, 83, 95, 96, 99, 103, 105, 108, 109, 115, 116, 122, 133, 134, 140, 167, 183, 189
 Giuliani, Carlo Maria, 96, 104, 133
 Glastra van Loon, Otto, 102
 Glasz, Jaap, 168
 Gleich, Clemens Chistoph von, 28
 Goedewaagen, Tobie, 12, 75, 76, 84, 85
 Gould, Glenn, 23
 Graeff, Andries, de, 32, 33
 Graeff, Dirk, Georg de, 120
 Greudanus, Gerhard, 125
 Greup, Gerrit Mattheus, 104, 119
 Grieg, Edvard, 26
 Grijp, Louis Peter, 26, 27, 35, 36
 Groot, Rokus, de, 35, 185
 Haffner, Herbert, 78, 98, 189
 Haffner, Sebastian, 31
 Hagenbeek, Cees, 9, 120, 134, 155, 156, 158
 Haitink, Bernard, 9, 11, 12, 15, 18, 20, 25, 52, 53, 63, 66, 67, 70, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 124, 125, 126, 127, 128, 131, 135, 136, 138, 139, 140, 141, 160, 164, 165, 169, 170, 173, 178, 189, 198, 199, 201
 Hall, Gijs van, 41, 113
 Hallmark, Rufus, 53
 Hargreaves Heap, Shaun P. 144
 Haring, Frits den, 191
 Harinxma thoe Slooten, Johan Sippo.
 Harnoncourt, Nikolaus, 98, 122, 123, 124, 189
 Hartogh, Abraham, Frans Karel, 38
 Hasselt, Luc van, 154
 Haydn, Joseph, 67, 98, 99, 122, 124, 127, 139, 175, 176
 Hecht, Peter, 58
 Heemskerk, Frederik, 28, 30, 31, 32, 33, 69, 75, 77, 78, 79, 80, 81, 83, 84
 Heemskerk, Theo, 59
 Heertje, Arnold, 142, 144, 145, 148
 Heg, Hans, 130, 138
 Heineken, Henri Pierre, 51, 82
 Helderling, Ernst, 38

Hellenberg Hubar, Jan, 128
 Hellsberg, Clemens, 78, 158, 188
 Hemels, Siegrid, 192
 Hennipman, Pieter, 144
 Heppener, Robert, 138
 Herbers, Werner, 113, 138
 Hermans, Willem Frederik, 87
 Heuwekemeijer, Piet, 9, 12, 65, 71, 81, 87, 88, 90, 94, 99, 104, 106, 107, 108, 109, 110, 112, 113, 115, 116, 118, 119, 135, 136, 143, 172, 200, 201, 202, 203
 Hietbrink, Suzan, 145
 Higginson, Henri Lee, 53, 54
 Hijmans van den Bergh, Lodewijk, 155
 Hitler, Adolf, 33, 73, 77
 Hitters, Erik, 16, 39, 111, 139
 Hiu, Pay-Uun, 108
 Hobsbawm, Eric, 51, 52
 Hoeting, Henk, 80
 Hölderlin, Friedrich, 189
 Hoogervorst, Sannie, 56, 57, 58, 59, 60
 Horatius, Quintus, 16
 Huizinga, Johan, 153
 Hulsker, Jan, 104
 Hulst, Jacques van der, 119, 121, 133, 134, 183
 Hutschenruyter, Willem, 13, 26, 27, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 48, 50, 55, 63, 110, 200, 201, 202
 Huysmans, Frank, 176
 Isaacs, Jeremy, 101
 Jansone, Iraida, 175
 Jansons, Arvīds, 175
 Jansons, Mariss, 9, 11, 12, 18, 20, 21, 52, 63, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 180, 182, 199, 200, 201, 203
 Janssen, Guus, 138
 Janssen, Paul, 152
 Jochum, Eugen, 33, 96, 103
 Jong Schouwenburg, John William de, 66, 74, 82, 87, 88, 89, 104, 111
 Jonker, Ed, 24
 Joosten, Dirk Herbert, 38
 Juliana, koningin der Nederlanden, 120
 Kaal, Harm, 57
 Kam, Flip de, 146
 Kappeyne van de Coppello, Nicolaas, Johannes Cornelis, 82
 Kan, Jan, 30
 Karajan, Herbert von, 33, 83, 98, 116, 164, 173, 175, 189
 Kempen, Paul van, 70, 73, 74, 75, 83, 84, 96, 128
 Kennedy, James, 112, 114, 120
 Kersjes, Anton, 130
 Kes, Willem, 9, 10, 22, 23, 35, 36, 44, 64, 70, 173
 Keulen, Geert van, 138
 Keuning, Doede, 17
 Keuris, Tristan, 185
 Keynes, John Maynard, 86, 132, 145, 178

Khalifa, Michel, 14, 27, 66, 106, 125, 130, 131, 132, 158
Klaassen, Rein, 165
Klamer, Arjo, 195
Kleiber, Erich, 26, 33
Klemperer, Otto, 33, 103
Klerk, Thom de, 113
Klink, Pim van, 12, 34, 56, 59, 75, 86, 87, 142, 145, 147, 149, 150, 152, 183
Knappertsbusch, Hans, 33
Kogel, Gustav, 26
Kok, Wim, 135, 178
Kolfshoten, Hans, 86
Kondrasjin, Kirill, 127, 174
Koning, Johan, 31
Koopman, Bert, 20, 66, 99, 102, 105, 125, 126, 127, 132, 134, 156, 161, 193
Koopman, Ton, 124
Kouwenhoven, Jan, 14, 20, 134, 138, 184
Krauss, Clemens, 33
Krebbers, Herman, 123, 180
Kuyper, Abraham, 48
Laan, Kornelis ter, 59
Lamberts, Emiel, 48
Landman, Rob, 10, 23, 173
Lawson, Colin, 29, 54, 55, 113, 141, 160
Lebracht, Norman, 182
Lede, Kees van, 128
Leeuw, Reinbert de, 114
Leeuw, Gerardus van der, 86, 87, 92
Leeuw, Kees de, 84
Leeuw, Ton de, 108, 114
Leinsdorf, Erich, 53
Lekkerkerker, Annet, 191
Leonhardt, Gustav, 124
Leur, Truus, de, 10, 11, 23, 66, 67, 68, 70, 72, 73, 83, 88, 89, 108, 109, 111
Lieftinck, Piet, 86
Liszt, Franz, 37, 42
Loot, Jan Willem, 9, 12, 118, 120, 157, 160, 165, 166, 167, 168, 169, 172, 183, 184, 186, 193, 194, 201, 203
Loudon, Aernout, 154
Lubbers, Ruud, 135, 178
Lugt, Godfried van der, 154
Luzac, Elie, 40
Maassen, Hans, 73
Maazel, Lorin, 54
Maecenas, Gaius Cilnius, 16
Machula, Tibor de, 70
Maderna, Bruno, 114, 115, 116, 117
Mahler, Gustav, 15, 23, 24, 25, 27, 32, 33, 35, 52, 53, 54, 63, 64, 77, 80, 96, 97, 98, 115, 123, 126, 138, 139, 162, 163, 164, 174, 175, 184, 186, 187, 189, 198, 200
Mak, Geert, 40
Mann, Thomas, 187

Marchant, Hendrik Pieter, 30, 59
 Marez Oyens, Gerrit Hendrik, 82
 Marez Oyens, Hendrik Jan de, 38
 Martin, Frank, 139
 McCraw, Thomas, K., 131
 Meddens, Jan, 192
 Mendelssohn Bartholdy, Felix, 32, 186
 Mengelberg, Friedrich Wilhelm, 24
 Mengelberg, Mischa, 114, 115
 Mengelberg, Nora, 67
 Mengelberg, Rudolf, 8, 27, 44, 49, 50, 50, 51, 63, 66, 68, 72, 73, 74, 79, 81, 82, 83, 92, 200, 201
 Mengelberg, Willem, 9, 10, 13, 15, 18, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 56, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 84, 94, 95, 97, 100, 102, 110, 115, 123, 127, 136, 138, 139, 141, 170, 173, 182, 184, 197, 198, 199, 200, 201, 202
 Mengelberg-Wubbe, Tilly, 30, 51
 Messchaert, Johannes, 64
 Messiaen, Olivier, 139, 187
 Meyer, Dominique, 188
 Micheels, Pauline, 69, 77, 78, 82, 83
 Mierlo, Hans van , 114
 Mirowski, Philip, 143, 144
 Monteux, Pierre, 26, 61, 61, 67, 103
 Morgan, John Piermont, 54
 Morrison, Richard, 100, 158
 Mossel, Isaac, 47
 Mozart, Wolfgang Amadeus, 28, 67, 96, 98, 122, 124, 127, 139, 174, 175, 186, 189
 Muck, Karl, 26, 28, 53
 Muck, Peter, 189
 Mulder, Cees, 120
 Mulisch, Harry, 111, 113, 116
 Muller, Henk, 99
 Müller, Sven Oliver, 23
 Mundy, Simon, 11, 107
 Mussert, Anton, 69
 Myers, Paul, 98
 Nasar, Sylvia, 131, 132, 144
 Nelissen, Niek, 11, 22, 52, 67, 70, 83, 95, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 118, 125, 127, 138, 164
 Nierenberg, Roger, 192
 Nietzsche, Friedrich, 131
 Nieuwenhuis, Constant, 113
 Nieuwkerk, Mascha van, 34, 37, 38, 39
 Nikisch, Arthur
 Nolthenius, Hélène, 42, 56
 Nono, Luigi, 116
 Nouhuys, Tom van, 14, 24, 130, 131, 132
 Nuis, Aad, 159, 184, 199
 Ogtrop, Petrus Antonius Ludovicus van, 38, 45
 Olthuis, Kees, 185

Oosterbaan Martinius, Warna, 16, 144, 150, 171
 Orff, Carl, 91
 Otten, Jürgen, 189
 Otterloo, Willem, 83, 118
 Oostrom, Frits, 131
 Oud, Pieter, 30
 Oven, Julius Christiaan, 28, 82
 Overbeeke, Emanuel, 115, 153, 185, 186
 Overvest, Bastiaan, 162
 Paap, Wouter, 35
 Palmier, Jean-Michel, 184
 Pappano, Antonio, 101
 Paxman, Jeremy, 170
 Pen, Jan, 143
 Petrassi, Goffredo, 138
 Peyser, Joan, 53
 Pieterse, George, 113, 180
 Pilavachi, Costa, 164
 Plasterk, Ronald, 182
 Ploeg, Rick van der, 143
 Plukker, Henry, 71
 Polak, Henri, 44, 49
 Polak, Wim, 125, 126, 135
 Pollones, Jean, 38
 Porter, Michael, 147
 Pots, Roel, 34, 48, 49, 56, 57, 58, 59, 61, 86, 87, 149, 150, 151, 152, 184
 Powell, Enoch, 170
 Prokofjev, Sergej, 139
 Propertius, Sextus, 16
 Puccini, Giacomo, 139, 173
 Puffelen, Frank van, 143, 145
 Pugno, Raoul, 26
 Pulitzer, Joseph, 54
 Putten, Bas van, 11, 12, 52, 53, 102, 109, 113, 114, 115, 117, 126, 127, 139, 140, 159, 162, 163, 167, 175, 184, 186
 Quanz, Johann Joachim, 116
 Raak, Ronald, 184
 Raasveld, Paul, 152
 Rachmaninov, Sergej, 131
 Rabinovitsj, Nikolaj, 174
 Raes, Jan, 14, 167, 201
 Ranger, Terrence, 51
 Rauter, Hanns Albin, 76
 Ravel, Maurice, 23, 28, 53, 63, 67, 98
 Rees, Richard van, 17, 22, 23, 24, 30, 41, 42, 43, 187, 188
 Reeser, Eduard, 23, 35, 37
 Reger, Max, 24
 Reibestein, Robert, 90, 106, 128, 157, 188, 189, 190, 192
 Reichenfeld, János, 29, 114, 184
 Reinink, Hendrik Jan, 108

Reinink, Simon, 132
 Repko, Ninske, 8, 83, 93
 Reve, Gerard Kornelis van 't, 87
 Ricardo, David, 144
 Rieken, Herman, 179
 Riemen, 95, 97, 98, 112
 Riemsdijk, Johan, Cornelis, Marius, 24
 Rijn, Rembrandt van, 58
 Rieu Sr., André, 107
 Rink, Pieter, 58
 Rinnooy Kan, Alexander, 125
 Rockefeller, John D., 54
 Romein Verschoor, Annie, 77
 Roos, Albert de, 34, 43, 83, 87, 88, 104
 Roosevelt, Franklin Delano, 61
 Rooy, Piet de, 48, 60, 156, 178
 Rosbaud, Hans, 115
 Rosingh, Frederik, 82
 Rossem, Maarten van, 24
 Rostropowitsj, Mstislav, 104, 187
 Royen, Hein van, 9, 12, 22, 26, 38, 42, 43, 94, 104, 116, 118, 119, 127, 155, 156, 158, 164, 167, 183, 185, 203
 Ruiten, Frans de, 112, 159, 160, 199
 Russel, George, 30
 Russel, Thomas, 72
 Rutten, Theo, 86, 87, 92, 144
 Ruzicka, Peter
 Sachs, Harvey, 29
 Samama, Leo, 35, 43, 110, 127
 Sanders, Martijn, 14, 24, 90, 91, 92, 126, 130, 131, 132, 134, 166
 Sas, Niek van, 34
 Scager, George, 71
 Schäfer, Dirk, 64
 Schaeffer, Boguslaw, 185
 Schat, Peter, 109, 113, 114, 115, 116, 117, 135
 Schaik, Gé van, 128
 Scherpenhuijsen Rom, Willem, 126, 128, 129, 134, 154, 159, 160, 166, 167, 168, 182
 Schillings, Max von, 26, 28
 Schindler, Anton, 24
 Schmidt, Christian Martin, 24
 Schmidt, Fritz, 82
 Schnabel, Paul, 48, 149, 176, 177
 Schnittke, Alfred, 138
 Schönberg, Arnold, 24, 32, 67, 108, 138, 139, 184
 Schönberger, Elmer, 108
 Schouten, Karl, 96
 Schrattenholz, Helena Franziska, 24
 Schubert, Franz, 67, 175, 186
 Schumann, Robert, 175, 186
 Schumpeter, Joseph, 131, 132

Schuricht, Carl, 33
 Schuyt, Theo, 55
 Sciarrino, Salvatore, 138
 Sent, Esther, 143, 144
 Seyss-Inquart, Arthur, 32, 75, 77, 82
 Shanet, Howard, 29, 54
 Sillem, Jérôme, Alexander, 38, 46, 47
 Sitkoff, Harvard,
 Sjostakovitsj, Dmitri, 175, 187
 Slatkin, Leonard, 169
 Smiers, Joost, 75
 Smith, Chris, 101
 Smithuijsen, Cas, 17, 23, 44, 49, 60, 152, 195
 Snijder, Geerto, 75
 Snyder, Louis, 53
 Solti, Georg, 100, 164
 Sombart, Werner, 131
 Sorgdrager, Winnie, 150, 151, 193
 Spanjaard, Ed, 118
 Spinola, Julia, 174
 Spoor, André, 47
 Steffen, Nico, 20, 25, 29, 32, 33, 40, 52, 56, 57, 76, 97, 98, 99, 100, 102, 107, 124, 133, 163, 164
 Steinberg, Michael, 53
 Stenz, Markus, 169
 Stevens, Leo, 192
 Stheeman, Ubbo, 113, 116, 120
 Stockhausen, Karl Heinz, 116
 Stuers, Victor de, 58
 Straatman, Franz, 12, 118, 121, 127, 140, 155, 165, 166, 167, 168, 169, 183
 Straub, Henriette, 27, 51, 52
 Strauss, Richard, 15, 23, 24, 25, 33, 53, 64, 115, 175, 184
 Stravinski, Igor, 23, 28, 53, 62, 63, 98, 139, 175, 189
 Strumpff, Willem, 44, 45
 Sutherland, Willem, 121, 152
 Swarowsky, Hans, 175
 Szigéti, Joseph, 33
 Terwey, Joep, 113
 Tijn, Theo van, 40
 Thijn, Ed van, 127, 170
 Thorbecke, Johan Rudolph, 193
 Throsby, David, 142
 Tolanski, Jon, 29, 54
 Tomasoni, Omar, 182
 Tooley, James, 101
 Tornqvist, Saskia, 113
 Toscanini, Arturo, 29, 33, 50, 103
 Touwen, Jeroen, 141
 Tovey, Bramwell, 8, 143
 Tschaikov, Basil, 112

Tsjaikovski, Pjotr, 23, 65, 116, 175
 Twain, Mark, 160
 Varèse, Edgard, 139
 Varnedoo, Kirk, 55
 Vaughan, Jonathan, 160
 Veen, Maarten van, 168, 169, 170, 188
 Veen, Winfried van, 183
 Veenstra, Piet, 167
 Velde, Henk te, 17, 36, 52, 112, 117, 120, 170
 Velema, Wyger, 40
 Verdi, Guiseppe, 73, 75, 138, 139
 Vergilius, Publius, 16
 Verhey, Toon, 75
 Vermeulen, Odilia, 11
 Viotta, Henri, 25, 28, 40, 41, 42, 55, 70
 Visconti, Luchino, 97
 Visser, Johannes Theodoor de, 59
 Vliet, Arne van, 111
 Vlijmen, Jan van, 114, 115, 116, 117, 157
 Vonk, Hans, 118
 Vries, Bert de, 19
 Vries, Gerard de, 195
 Vries, Johan de, 119
 Vries, Johannes de, 38
 Vries, Han de, 113
 Vries, Theun de, 87
 Vroom, Nico, 87, 88
 Waart, Edo de, 113, 118
 Wagner, Gerrit, 130
 Wagner, Richard, 23, 52, 96, 100, 101
 Wagt, Gabri van der, 67
 Walter, Bruno, 26, 33, 54, 61, 62, 97, 103
 Weber, Carl Maria von, 52
 Webern, Anton, 67, 138
 Wel, Judith van der, 14, 51, 158, 161
 Welsler-Möst, Franz, 188
 Wendelaar, Willem Carel, 80
 Wennekes, Emile, 11, 23, 24, 36, 38, 39, 52, 66, 79, 95, 97, 99, 100, 114, 115, 117, 118, 126, 127, 128, 164
 Wertheim, Siegfried, 47
 Wesseling, Jan, 145
 Wibaut, Floor, 57
 Wijnbergen, Willen, 9, 120, 128, 139, 141, 154, 156, 157, 158, 159, 163, 166, 171, 172, 184, 199, 200, 201, 202, 202, 203
 Wilhelmina, koningin der Nederlanden, 80, 81, 120
 Winfield, Roger, 100
 Wissing, Wiso, 181
 Wolthekker, Dirk, 39, 41, 112
 Woudenberg, Hendrik Jan, 79
 Wüllner, Franz 24

Zander ter Maat, Paul, 10
Zantinge, Gea, 134
Zekveld, Jan, 156, 157, 162, 166, 167, 171, 185, 186, 202, 203
Zemlinsky, Alexander, 139, 157
Zijderveld, Anton, 195
Zwart, Frits, 10, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 43, 45, 46, 47, 48, 50, 61, 75, 76, 77,
78, 79, 80, 81, 110
Zwarts, Elly, 130
Zweden, Jaap van, 179
Zweers, Bernard, 35